

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΤΡΙΤΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΜΕΣΟΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Υπό

Γεωργίου Ν. Μαγούλιου,
ΤΕΙ Σερρών

Abstract

FOREIGN TRADE OF GREECE WITH THE THIRD COUNTRIES OF THE EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP

This paper analyses the foreign trade of Greece with the Third Mediterranean Countries (TMC) of the Euro-Mediterranean Partnership. More specifically, this paper examines the Euro-Mediterranean Partnership, the foreign trade, the trade balance, the sectoral composition of the bilateral trade relationships between Greece and TMC. The intensity of intra-industry trade measured with the Grubel-Lloyd index (GL index, B_i) as well the Revealed Comparative Advantage (RCA) have been examined. The key conclusions of the survey are that during the study period, the foreign trade of Greece with TMC has been increased, the trade balance of Greece with TMC is in deficit and the trade conditions are unfavourable for Greece. The degree of experiencing disadvantage is lower in case of trade with TMC than with the EU countries and third countries in total. From the empirical analysis of both the indexes B_i and RCA, it is evident that the degree of intensity of the intra-industry trade is related positively to the comparative advantage in the transactions of Greece with TMC countries. JEL Classifications: F10, R10.

Keywords: Greece, External trade, Mediterranean countries.

Περίληψη

Στο άρθρο διερευνάται το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (TMX) της ευρωμεσογειακής συνεργασίας. Εξετάζεται η εξέλιξη της ευρωμεσογειακής συνεργασίας και ειδικότερα αναλύονται το εξωτερικό εμπόριο, το εμπορικό ισοζύγιο, η κλαδική σύνθεση των διμερών εμπορικών συναλλαγών και οι όροι εμπορίου της Ελλάδας με τις TMX. Διερευνήθηκαν η ένταση του ενδοκλαδικού εμπορίου με βάση το δείκτη Grubel-Lloyd (GL index) και ο δείκτης Αποκαλυμμένου Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (Revealed Comparative Advantage, RCA). Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα είναι ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο αυξάνεται το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις TMX, το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με τις TMX είναι ελλειμματικό και οι όροι εμπορίου είναι δυσμενείς για την Ελλάδα, αλλά σε μικρότερο βαθμό από τους δυσμενέστερους όρους εμπορίου

στις συναλλαγές της με τις τρίτες χώρες συνολικά και την Ε.Ε. Από την εμπειρική ανάλυση των δεικτών Βί και RCA, διαφαίνεται ότι ο βαθμός έντασης του ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδας σχετίζεται θετικά με το συγκριτικό πλεονέκτημα στις συναλλαγές της με τις χώρες αυτές.

Λέξεις-κλειδιά: Ελλάδα, Εξωτερικό εμπόριο, Μεσογειακές χώρες.

Εισαγωγή

Η Μεσόγειος θάλασσα αποτελεί το φυσικό σύνορο που συνδέει την Ελλάδα με την Αφρική και τις Αραβικές χώρες. Η μεσογειακή συνεργασία, με τις ιστορικές, παραδοσιακές, αλλά και τις σύγχρονες μορφές της, είναι σημαντική για την Ελλάδα στην προοπτική μετεξέλιξής της σε γέφυρα μεταξύ της Ε.Ε. και των μεσογειακών χωρών και την ανάκτηση του ιστορικού της ρόλου στην περιοχή. Στην κατεύθυνση αυτή συμβάλλουν οι ιστορικές, οικονομικές, πολιτιστικές και πολιτικές διασυνδέσεις της Ελλάδας με τους λαούς και τις χώρες της Μεσογείου (μεσογειακά εμπορικά δίκτυα, η θέση των Ελλήνων εμπόρων στις θαλάσσιες μεταφορές της Μεσογείου από τα μέσα του 18ου αιώνα), αλλά και η προώθηση της ευρωμεσογειακής συνεργασίας μεταξύ της Ε.Ε. και των τρίτων μεσογειακών χωρών (*Μπαμπανάσης, Σ., 1985, σελ. 376-378 και Αγριαντώνη, Χ., 2000, σελ. 148*). Το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης της Ελλάδας από τις περισσότερες ΤΜΧ, θα μπορούσε να εξελιχθεί σε «όχημα προόδου» όταν επιταχυνθεί η αναπτυξιακή διαδικασία στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, λαμβάνοντας υπόψη την ύπαρξη αναπτυξιακών περιθωρίων σε αυτές και την πιθανότητα που σχετίζεται με τη «δυναμική έννοια της δυνάμενης να πραγματοποιηθεί ανάπτυξης» (*Δελιβάνη, Μ., 1986, σελ. 39*).

Η ευρωμεσογειακή συνεργασία, με την επιδιωκόμενη πρωταρχική μορφή ολοκλήρωσης (Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών), θα μπορούσε να είναι επιθυμητή στρατηγική ειδικότερα για τις μικρές και μεσαίου μεγέθους χώρες, στις οποίες τα μακροπρόθεσμα οφέλη της ολοκλήρωσης είναι μεγαλύτερα από το πιθανό βραχυπρόθεσμο κόστος. Ο αντίλογος σχετίζεται με τα κόστη της ολοκλήρωσης, όπως οι κίνδυνοι προσαρμογής για τους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις, η εγκατάλειψη του προστατευτισμού, ως εναλλακτικής δυνατότητας, το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης μεταξύ των χωρών, η εκτροπή εμπορίου, ειδικότερα στην περίπτωση της τελωνειακής ένωσης μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών κ.λπ. Σε πολλά σχήματα ολοκλήρωσης μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών, το κύριο εργαλείο ήταν η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, ενώ υποδεέστερο ρόλο είχαν το εμπόριο στο εσωτερικό της ομάδας ή οι ενδοπεριφερειακές ξένες άμεσες επενδύσεις. Οι προσπάθειες ολοκλήρωσης, μεταξύ των αραβικών χωρών στη Β. Αφρική και στη Μέση Ανατολή, είναι θνησιγενείς (συχνή ίδρυση και κατάρρευση), παρά την κοινή γλώσσα

και θρησκεία. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται, μεταξύ των άλλων, στην άνιση κατανομή του πλούτου μεταξύ των χωρών και κυρίως στις έντονες πολιτικές διενέξεις (*Miroslav N. Jovanovic, 2002, σελ. 40, 513, 519, 544-545*).

Στην επιδιωκόμενη περιφερειακή ολοκλήρωση, δια της ευρωμεσογειακής συνεργασίας, συμμετέχουν οι αναπτυγμένες χώρες της Ε.Ε., οι οποίες μέσω της υφιστάμενης ολοκλήρωσής τους επιδιώκουν τη βελτιωμένη κατανομή και χρήση των πόρων, την εξειδίκευση ανάλογα με το συγκριτικό πλεονέκτημα και την πραγματοποίηση οικονομιών κλίμακας. Επί πλέον, συμμετέχουν και αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες σε μία ενδεχόμενη μεταξύ τους περιφερειακή οικονομική ένωση θα προσέβλεπαν κυρίως στη διεύρυνση της αγοράς, ώστε να δημιουργήσουν την αναγκαία παραγωγή για την πραγματοποίηση οικονομιών κλίμακας. Παρόμοιες πρωτοβουλίες, για οικονομική συνεργασία αποκλειστικά μεταξύ των αναπτυσσομένων χωρών, οδηγούνται συνήθως σε αποτυχία (πάνω από 40 συμφωνίες από τα τέλη της δεκαετίας του 1950), λόγω του ότι με τους δεδομένους και περιορισμένους πόρους που διαθέτουν, επιδιώκουν να αυξήσουν τα αναπτυξιακά τους μερίδια, μέσα από τη συλλογική ανάπτυξη, «*παιχνίδι του μηδενικού αθροίσματος*» (*Μάρδας, Δ., 2005, σελ. 60-62*). Το νέο στοιχείο της πρωτοβουλίας για την ευρωμεσογειακή περιφερειακή συνεργασία είναι ότι σε αυτήν συμμετέχουν αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες, οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν ως ατμομηχανή στη διαδικασία της ανάπτυξης και των αναπτυσσομένων χωρών και έτσι να ακυρωθεί η λειτουργία του μηδενικού αθροίσματος.

Τα θέματα που διερευνώνται, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, είναι:

Αυξάνεται ή μειώνεται το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις ΤΜΧ, με την εξέλιξη της ευρωμεσογειακής συνεργασίας, ποια είναι τα αποτελέσματα στο εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας και πώς διαμορφώνονται οι όροι εμπορίου;

Ποια είναι η κλαδική σύνθεση του διμερούς εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με τις ΤΜΧ και εάν αυξάνεται ή μειώνεται το μερίδιο των ΤΜΧ στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας, ως αποτέλεσμα της ευρωμεσογειακής συνεργασίας;

Ποια είναι η έκταση του ενδοκλαδικού εμπορίου, με βάση το δείκτη Grubel-Lloyd (GL index, Bi), καθώς και ο δείκτης Αποκαλυμμένου Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (Revealed Comparative Advantage, RCA);

Κατά πόσον επαληθεύονται ή όχι οι προσδοκίες από τη συμμετοχή της Ελλάδας στην ευρωμεσογειακή συνεργασία;

1. Η Ευρω-μεσογειακή Συνεργασία

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), σε συνέχεια των προσανατολισμών, που είχαν ήδη καθοριστεί από τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Λισσαβόνας (Ιούνιος 1992), της Κέρκυρας (Ιούνιος 1994) και του Έσσεν (Δεκέμβριος 1994) και των προτάσεων της Επιτροπής, αποφάσισε να εκπονήσει ένα νέο πλαίσιο σχέσεων με τις χώρες της μεσογειακής λεκάνης, ενόψει ενός σχεδίου εταιρικής σχέσης. Το εν λόγω σχέδιο συγκεκριμενοποιήθηκε κατά τη διάσκεψη της Βαρκελώνης (Νοέμβριος 1995), η οποία συγκέντρωσε τους δεκαπέντε υπουργούς Εξωτερικών των κρατών-μελών της Ε.Ε. και των 12 Τρίτων Μεσογειακών Χωρών (ΤΜΧ): Αλγερία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία και Παλαιστινιακή Αρχή. Στη συνάντηση υιοθετήθηκαν, με ομοφωνία από τις είκοσι επτά χώρες που συμμετείχαν, δήλωση και πρόγραμμα εργασίας. Η ευρωμεσογειακή αυτή δήλωση καθιερώνει ένα πολυμερές πλαίσιο για μια νέα συνολική ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση, που διαρθρώνεται γύρω από τρεις κύριους άξονες: Τον άξονα της πολιτικής και της ασφάλειας, με στόχο τον καθορισμό ενός κοινού χώρου ειρήνης και σταθερότητας. Τον οικονομικό και χρηματοδοτικό άξονα, που θα επιτρέψει τη δημιουργία μιας ζώνης ευημερίας για όλους. Την κοινωνική, πολιτιστική και ανθρωπιστική διάσταση, που έχει στόχο να αναπτύξει τους ανθρωπίνους πόρους, να ευνοήσει την κατανόηση μεταξύ των πολιτισμών, καθώς και τις ανταλλαγές μεταξύ των κοινωνιών των πολιτών.

Ειδικότερα, η οικονομική και χρηματοδοτική εταιρική σχέση προβλέπει τη δημιουργία μιας ζώνης κοινής ευημερίας στη Μεσόγειο, προϋποθέτει την αειφόρο και ισορροπημένη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση των βιοτικών συνθηκών του πληθυσμού, την αύξηση του επιπέδου της απασχόλησης, καθώς και την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας και ολοκλήρωσης. Προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι αυτοί, η Ε.Ε. και οι εταίροι της συμφώνησαν να δημιουργήσουν μια εταιρική σχέση που θα στηρίζεται: στη βαθμιαία καθιέρωση μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών, στην εφαρμογή οικονομικής συνεργασίας και κατάλληλης οικονομικής διαβούλευσης στους σχετικούς τομείς και στην ουσιαστική αύξηση της χρηματοδοτικής βοήθειας της Ε.Ε. προς τους εταίρους της.

Το 2010 ορίστηκε ως έτος-στόχος για να καθιερωθεί προοδευτικά η Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΖΕΣ), μέσω των ευρωμεσογειακών συμφωνιών και

των συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών, που πρέπει να καλύπτει το βασικό σύνολο των συναλλαγών, σεβόμενη τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Προβλέπεται να καταργηθούν προοδευτικά, ύστερα από διαπραγματεύσεις μεταξύ των εταίρων, τα δασμολογικά και μη δασμολογικά εμπόδια στις συναλλαγές βιομηχανοποιημένων προϊόντων, να απελευθερωθεί το εμπόριο των γεωργικών προϊόντων και των υπηρεσιών. Για να διευκολυνθεί η δημιουργία της ευρωμεσογειακής ΖΕΣ, η Ε.Ε. και οι ΤΜΧ προσδιόρισαν τέσσερις τομείς προτεραιότητας: α) Υιοθέτηση των κατάλληλων διατάξεων όσον αφορά στους κανόνες καταγωγής, στην πιστοποίηση, στην προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας και στον ανταγωνισμό, β) Συνέχιση και ανάπτυξη των πολιτικών που στηρίζονται στις αρχές της οικονομίας της αγοράς και της ολοκλήρωσης των οικονομιών τους, αφού ληφθούν υπόψη οι ανάγκες τους και τα σχετικά επίπεδα ανάπτυξης, γ) Προσαρμογή και εκσυγχρονισμός των οικονομικών και κοινωνικών δομών, δίνοντας προτεραιότητα στην προώθηση και στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, στον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού τομέα και στη δημιουργία ενός θεσμικού και ρυθμιστικού πλαισίου κατάλληλου για την οικονομία αγοράς. Εφαρμογή προγραμμάτων για τους πλέον φτωχούς πληθυσμούς, προκειμένου να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις, που ενδέχεται να προκύψουν από αυτή την προσαρμογή στο κοινωνικό επίπεδο και δ) Προώθηση των μηχανισμών που έχουν στόχο να αναπτύξουν τη μεταφορά τεχνολογίας.

Επί πλέον, προβλέπονται ορισμένα συγκεκριμένα μέτρα που προορίζονται να ευνοήσουν τις ελεύθερες συναλλαγές, όπως είναι η εναρμόνιση των τελωνειακών κανόνων και διαδικασιών, η εναρμόνιση των προτύπων και η κατάργηση των αδικαιολόγητων τεχνικών εμποδίων στις συναλλαγές γεωργικών προϊόντων.

Η εντατικοποίηση της οικονομικής συνεργασίας και της διαβούλευσης μεταξύ της Ε.Ε. και των ΤΜΧ αφορά, κατά προτεραιότητα, ορισμένο αριθμό σημαντικών τομέων, όπως: Τις επενδύσεις και την ιδιωτική αποταμίευση. Πρόκειται για την προοδευτική κατάργηση, εκ μέρους των ΤΜΧ, των εμποδίων στις άμεσες ξένες επενδύσεις και την τόνωση της εσωτερικής αποταμίευσης, προκειμένου να στηριχθεί η οικονομική ανάπτυξη. Τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις επενδύσεις, που θα μπορούσε να συμβάλει στη μεταφορά τεχνολογίας και να αυξήσει την παραγωγή και τις εξαγωγές και τη μελέτη για τον προσδιορισμό των εμποδίων στις επενδύσεις και των μέσων, ιδιαίτερα στον τραπεζικό τομέα, για να ευνοηθούν οι επενδύσεις αυτές. Την περιφερειακή συνεργασία, ως βασικό τομέα για να διευκολυνθεί η

δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Τη βιομηχανική συνεργασία και τη βοήθεια στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Την ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνεργασίας. Την προώθηση του ρόλου των γυναικών στην ανάπτυξη. Τη δημιουργία κοινών μέσων όσον αφορά στη διατήρηση και στην ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων. Την ανάπτυξη του διαλόγου και της συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα. Την ανάπτυξη της συνεργασίας για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση της γεωργίας. Όσον αφορά στους άλλους τομείς, όπως είναι οι υποδομές των μεταφορών, η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφόρησης και ο εκσυγχρονισμός των τηλεπικοινωνιών, οι εταίροι συμφώνησαν να επεξεργαστούν ένα πρόγραμμα προτεραιοτήτων. Τα μέρη δεσμεύτηκαν επίσης να τηρούν τις αρχές του διεθνούς θαλάσσιου δικαίου, να ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ των τοπικών οργανώσεων και να προωθήσουν τη συνεργασία στον τομέα της στατιστικής. Αναγνώρισαν επίσης τη σημαντική επίδραση της επιστήμης και της τεχνολογίας στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη (Τελική δήλωση της ευρωμεσογειακής υπουργικής διάσκεψης, Βαρκελώνη, 27-28/11/1995).

Από τη διάσκεψη της Βαρκελώνης (1995) και μετά, έχουν γίνει ευρωμεσογειακές διασκέψεις υπουργών Εξωτερικών, στη Μάλτα (Απρίλιος 1997), στη Στουτγάρδη (Απρίλιος 1999), στη Μασσαλία (Νοέμβριος 2000), στις Βρυξέλλες (Νοέμβριος 2001), στη Βαλένθια (Απρίλιος 2002), στη Νάπολη (Δεκέμβριος 2003) και στο Λουξεμβούργο (Μάιος 2005). Επιπλέον, έχουν γίνει ανεπίσημες σύνοδοι υπουργών Εξωτερικών στο Παλέρμο (Ιούνιος 1998) και στη Λισσαβόνα (Μάιος 2000). Κατά τη διάρκεια της διάσκεψης της Στουτγάρδης, η Λιβύη έγινε για πρώτη φορά δεκτή ως ειδική προσκεκλημένη της προεδρίας. Συμμετείχε επίσης στις διασκέψεις της Μασσαλίας, των Βρυξελλών και της Βαλένθια. Η Λιβύη έχει σήμερα το καθεστώς του παρατηρητή.

Κατά την έβδομη ευρωμεσογειακή διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών, στο Λουξεμβούργο (Μάιος 2005), αξιολογήθηκαν τα επιτευχθέντα αποτελέσματα και συζητήθηκαν οι γενικοί προσανατολισμοί για το μέλλον της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης. Το 2005, που ανακηρύχθηκε «έτος της Μεσογείου» και συνέπεσε με τη δέκατη επέτειο της έναρξης της διαδικασίας της Βαρκελώνης, αποτέλεσε την ευκαιρία, λόγω του έντονου συμβολικού του χαρακτήρα, να δοθεί μια νέα ώθηση στην ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση. Κορύφωση των δραστηριοτήτων, που διοργανώθηκαν σ' αυτό το πλαίσιο, αποτέλεσε η έκτακτη σύνοδος υψηλού επιπέδου, που πραγματοποιήθηκε στη Βαρκελώνη (Νοέμβριος). Το 2005, επίσης, πραγματοποιήθηκε στο Κάιρο η πρώτη ολομέλεια της Ευρωμεσογειακής Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης.

Η καθιέρωση της ΖΕΣ και η επιτυχία της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης, εξαρτώνται από την ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας και τη σημαντική αύξηση της χρηματοδοτικής βοήθειας που παρέχει η Ε.Ε. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Καννών προέβλεπε γι' αυτή τη χρηματοδοτική βοήθεια πιστώσεις ύψους 4,685 δισ. ευρώ για την περίοδο 1995-1999, υπό τη μορφή πόρων του κοινοτικού προϋπολογισμού. Σε αυτό το ποσό προστίθεται η παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ), υπό τη μορφή δανείων για ένα αντίστοιχο ποσό και η διμερής βοήθεια των κρατών-μελών. Το πρόγραμμα MEDA, που άρχισε το 1995, είναι το κύριο χρηματοδοτικό μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εφαρμογή της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης και των δραστηριοτήτων της. Με την υποστήριξη του MEDA προς τις λήπτριες χώρες επιδιώκονται τρεις στόχοι: α) Ενίσχυση της πολιτικής σταθερότητας και της δημοκρατίας, σε έναν κοινό χώρο ειρήνης και ασφάλειας, β) Δημιουργία ζώνης κοινής οικονομικής ευημερίας και υποστήριξη της δημιουργίας, μέχρι το 2010, ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της ΕΕ και των μεσογειακών εταίρων και γ) Καθιέρωση στενότερων δεσμών μεταξύ των λαών των χωρών αυτών, μέσω πολιτιστικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών εταιρικών σχέσεων. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1995-2001, το πρόγραμμα MEDA έλαβε 5,071 δισ. ευρώ, από τα 6,4 δισ. ευρώ των πόρων του προϋπολογισμού που χορηγούνται στην οικονομική συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μεσογειακών εταίρων της. Κατά την περίοδο αυτή, το 86% των πόρων του MEDA χορηγήθηκαν στους επιλέξιμους εταίρους για τη διμερή χρηματοδότηση -Αλγερία, Αίγυπτο, Ιορδανία, Λίβανο, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία και Παλαιστινιακή Αρχή- ενώ το 12% δόθηκε σε περιφερειακές δραστηριότητες και το 2% χορηγήθηκε στις υπηρεσίες τεχνικής στήριξης. Κατά τη δεύτερη περίοδο προγραμματισμού (2000-2006), ο προϋπολογισμός του προγράμματος MEDA ήταν 5,350 δισ. ευρώ (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1488/96).

Έχουν συναφθεί Ευρωμεσογειακές συμφωνίες σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών-μελών τους με: την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ), εξ ονόματος της Παλαιστινιακής Αρχής της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας (ΕΕ L 187, 16.7.1997), τη Δημοκρατία της Τυνησίας, (ΕΕ L 97, 30.3.1998), το Βασίλειο του Μαρόκου (ΕΕ L 70, 18.3.2000), το Κράτος του Ισραήλ (ΕΕ L 147, 21.6.2000), την Αλγερία (Δελτίο 4-2002, σημείο 1.6.51), την Ιορδανία (ΕΕ L 129, 15.5.2002), τη Δημοκρατία του Λιβάνου (Δελτίο 6-2002, σημείο 1.6.75) και την Αίγυπτο (υπεγράφη 25.6.2001).

Με πρωτοβουλία της Γαλλικής προεδρίας, πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι

(Ιούλιος 2008) συνάντηση εκπροσώπων 44 χωρών για την «Ένωση για τη Μεσόγειο», η οποία διευρύνει την Ευρωμεσογειακή συνεργασία. Στην Ένωση για τη Μεσόγειο συμμετέχουν, εκτός των χωρών της Ευρωμεσογειακής συνεργασίας (στις οποίες πρόσφατα προστέθηκαν η Μαυριτανία και η Αλβανία), και το Μονακό, η Κροατία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Μαυροβούνιο. Οι προτεραιότητες της Ένωσης για τη Μεσόγειο έχουν σχέση με την απορύπανση της Μεσογείου, τις θαλάσσιες και χερσαίες αρτηρίες, την πολιτική προστασία, τις εναλλακτικές μορφές ενέργειας και ειδικότερα της ηλιακής, την τριτοβάθμια εκπαίδευση, την έρευνα, το Ευρωμεσογειακό Πανεπιστήμιο και την ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στη Μεσόγειο (*Balfour, Rosa, 2009, pp. 101, 103*).

Από τη διερεύνηση της, σχετικής με τη μεσογειακή πολιτική της ΕΕ, βιβλιογραφίας, προκύπτουν ορισμένες επισημάνσεις που παρατίθενται στη συνέχεια.

Όπως σημειώθηκε σε συνέδριο για την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, η διαδικασία της Βαρκελώνης βρίσκεται σε σταυροδρόμι και αυτό που χρειάζεται δεν είναι μόνον οι θεσμοί, αλλά η εφαρμογή των συμφωνημένων πολιτικών, με περισσότερη εξειδίκευση σε γεωγραφική βάση της μεσογειακής πολιτικής της Ένωσης, δηλαδή οι νότιες χώρες να ασχολούνται με τα θέματα του νότου, όπως οι βόρειες χώρες ασχολούνται με τα θέματα του βορρά. Μεταξύ των άλλων, διαπιστώθηκε η δυσκολία εναρμόνισης των νομοθεσιών στη μεσογειακή λεκάνη. Επισημάνθηκε ότι αν και οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου μεταξύ των νότιων εταίρων και της Ένωσης έχουν σχεδόν ολοκληρωθεί, η δημιουργία της ζώνης ελεύθερου εμπορίου είναι ακόμη μακριά και ότι η ευρωμεσογειακή συνεργασία δεν αποτελεί ακόμη μία οικονομική περιοχή (*Stavridis, S., 2008, pp. 103-105*).

Από την επισκόπηση της θεωρίας και πρακτικής της μεσογειακής πολιτικής της Ε.Ε., προέκυψε συμφωνία στο ότι το είδος της θεσμοθέτησης και του διαλόγου, που έχει αναπτύξει η Ε.Ε., δεν είναι αρκετό για τη μεταφορά του παραδείγματος της Ε.Ε. στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, αφού δεν είναι ακόμη καθαρό κατά πόσο η κοινωνικοποίηση, που λαμβάνει χώρα εντός της Ε.Ε., είναι επαρκής για να κάνει την κοινή εξωτερική πολιτικής και την πολιτική ασφάλειας μία αξιόπιστη πραγματικότητα. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον η ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας και τα αποτελέσματά της στην εξωτερική διακυβέρνηση μπορεί να είναι περισσότερο συμμετοχικά. Σε παγκόσμιο πολιτικό επίπεδο ο ρόλος της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας είναι υποχρεωμένος να περιορίζεται, λόγω της έλλειψης

κινήτρων και εμπιστοσύνης. Τι είδους συνεργασία με την Ε.Ε. θα αναζητούσαν οι μεσογειακές χώρες, εάν δεν εξαρτώνται οικονομικά περισσότερο από αυτήν; Αυτό, το έστω και πολύ απίθανο σενάριο, αποτελεί τη λυδία λύθο του κανόνα κατανομής στη Μεσόγειο (*Holden, P., 2009, pp. 132, 133*).

Από τη διερεύνηση της συμβολής της ξένης βοήθειας στην οικονομική ανάπτυξη, στην περίπτωση των χωρών της Νότιας Μεσογείου, συμπερασματικά προέκυψε ότι η αποτελεσματικότητα της βοήθειας είναι έμμεση και εξαρτάται από τον τρόπο που μεταβιβάζεται σε άλλες εξωγενείς μεταβλητές, ειδικότερα στην αποταμίευση και στις άμεσες ξένες επενδύσεις και συνεπώς από την προσπάθεια των Μεσογειακών χωρών να αλλάξουν σε βάθος την παραγωγική τους δομή. Επί πλέον, η βοήθεια πρέπει να διαφοροποιείται, ως προς το περιεχόμενο και τους στόχους της, ανάλογα με το μοντέλο ανάπτυξης της ωφελούμενης χώρας και να ενισχύει το παραγωγικό σύστημα, φέρνοντάς το πιο κοντά στις καταναλωτικές ανάγκες των ανθρώπων. Τέλος, η βοήθεια πρέπει να είναι τακτική και η κατανομή της να μην είναι χασομική και να υπαγορεύεται από γεωπολιτικές λογικές, γιατί το έλλειμμα ορθολογισμού πιθανώς οδηγεί σε ασταθείς οικονομετρικές σχέσεις, με την πάροδο του χρόνου (*Teboul, R., Moustier, E., 2001, p. 190*).

Σε άλλη έρευνα, στην οποία μελετήθηκαν οι παράνομες συναλλαγές στις χώρες που συνορεύουν με τη Μεσόγειο, επισημαίνεται ότι οι χώρες αυτές έχουν αναπτύξει ένα πυκνό δίκτυο ροών εμπορίου, κεφαλαίου, πολιτισμού και ανθρώπων. Η παγκοσμιοποίηση, η φιλελευθεροποίηση και το τέλος του ψυχρού πολέμου επιτάχυναν την ολοκλήρωση των σχέσεων αμοιβαίας ωφέλειας. Όμως, από τις ίδιες διαδικασίες έχουν παραχθεί παράνομες ροές προϊόντων, υπηρεσιών, κεφαλαίου και ανθρώπων (σκιώδης παγκοσμιοποίηση), που έχουν τεράστια σημασία στην ανάπτυξη ή διατήρηση των δημοκρατικών θεσμών, στη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, στη διανομή του πλούτου και στην ανάπτυξη (*Dillman, B., 2007, p. 125*).

Η έρευνα των αναμενόμενων αποτελεσμάτων, από τη δημιουργία της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ Ε.Ε. και Μαρόκου, στις αποφάσεις των Ισπανικών πολυεθνικών επιχειρήσεων που έχουν ήδη βιομηχανική παρουσία στο Μαρόκο, ανέδειξε ότι οι μελλοντικές προβλέψεις των καθετοποιημένων επιχειρήσεων σχετίζονται με την εξέλιξη του κόστους των μισθών, την ελευθερία εγκατάστασης επενδύσεων και τις ροές επενδύσεων από τρίτες χώρες. Επί πλέον, εξαρτώνται από τα πλεονεκτήματα της χώρας υποδοχής των επενδύσεων (Μαρόκο), όπως είναι οι υποδομές, η εκπαίδευση, η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, η διαφάνεια της διοίκησης και η μακροοικονομική

ισορροπία. Τα κίνητρα των επιχειρήσεων με οριζόντιες επενδύσεις έχουν σχέση με το βαθμό διεθνοποίησής τους και κυρίως με την ενίσχυση της ωφέλειάς τους να ανταγωνίζονται στις αναδυόμενες αγορές, με τέτοιο τρόπο, ώστε οι άμεσες ξένες επενδύσεις μαζί με τις εξαγωγές να αποτελούν δύο συμπληρωματικούς δρόμους της διεθνοποίησής τους (Juarez, M.I., Bacaria, J., 2003, p. 13).

2. Το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις τρίτες χώρες της Ευρω-μεσογειακής συνεργασίας

2.1 Βασικά χαρακτηριστικά του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας

Με το ποσοστό των εξαγωγών αγαθών στο ΑΕΠ να είναι μόλις 8%, η Ελληνική οικονομία συμπεριφέρεται ως κλειστή οικονομία, αφού το ποσοστό του εμπορίου στο ΑΕΠ είναι πολύ χαμηλό, σε σύγκριση με άλλες αναπτυγμένες οικονομίες. Η πορεία του ποσοστού αυτού είναι αρνητική, αφού μειώθηκε από 12,5% το 1996 σε 7,8% το 2004, ενώ στην αντίστοιχη περίοδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε από 23% σε 26%. Και αυτό συμβαίνει, παρά το γεγονός ότι μια μικρή οικονομία, όπως είναι η Ελληνική, είναι συνήθως περισσότερο ανοικτή από μια μεγάλη οικονομία, όπως προκύπτει από στοιχεία διεθνών οργανισμών. Το συμπέρασμα αυτό δεν αλλάζει ακόμη και αν ληφθούν υπόψη οι εξαγωγές υπηρεσιών, αφού το σύνολο των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι 21%.

Η πορεία των εξαγωγών αγαθών της Ελλάδας, ως ποσοστό των ΑΕΠ, παρουσιάζει την παρακάτω εξέλιξη: Το 1961 οι εξαγωγές αγαθών ήταν 8%, δηλαδή, όσο περίπου και το 2004. Το 1971 μειώθηκαν στο 5,7%, το 1981 αυξήθηκαν σε 19% για να μειωθούν στο 11% το 1991 και στο 7,8% το 2004. Η περίοδος με έντονη αύξηση των εξαγωγών, ήταν η περίοδος 1973-1981, που οι εξαγωγές αγαθών σχεδόν δεκαπλασιάστηκαν, παρουσιάζοντας μια μέση ετήσια αύξηση σε τρέχουσες τιμές 34%. Μέχρι το 2004 οι εξαγωγές αγαθών παρουσιάζουν μεν μικρή ετήσια αύξηση, αλλά ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσιάζουν συνεχή φθίνουσα πορεία. Η πορεία αυτή αντιστρέφεται μετά το 2004, παρουσιάζοντας έντονη ανάκαμψη το 2005 και εκτιμάται ότι ως ποσοστό του ΑΕΠ ανήλθαν σε 8,8% το 2006, συμβάλλοντας με 1,04% στον ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας για το 2006 (Eurobank, 2008). Το 2008 οι εξαγωγές αποτελούσαν το 7,2% του ΑΕΠ, στοιχείο που κατατάσσει την Ελλάδα στην προτελευταία (26η) θέση του σχετικού δείκτη στην Ε.Ε., με τελευταία την Κύπρο (6,3%) (ΣΕΒΕ, 2009, σελ. 7).

Σύμφωνα με τις σύγχρονες δομικές τάσεις του παγκόσμιου εμπορίου στις διάφορες κατηγορίες προϊόντων, τα πρωτογενή προϊόντα, καθώς και τα μεταποιημένα προϊόντα πρώτης μεταποίησης, χάνουν σημαντικό μερίδιο στο σύνολο των παγκόσμιων εξαγωγών, από 50% το 1984 σε 28% το 2000. Αυτό σημαίνει ότι χώρες που έχουν εξειδικευτεί στην παραγωγή τέτοιων προϊόντων, όπως η Ελλάδα, νομοτελειακά θα δυσκολευτούν να διατηρήσουν υψηλούς ρυθμούς εξαγωγικής ανάπτυξης. Τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας είναι η πλέον δυναμική κατηγορία εξαγωγών όχι μόνο για τις βιομηχανικές χώρες, αλλά και για τις αναπτυσσόμενες χώρες, που παραδοσιακά στήριζαν την ανταγωνιστικότητά τους σε προϊόντα έντασης πρώτων υλών και εργασίας. Το μερίδιο των ενδιάμεσων αγαθών (π.χ. ανταλλακτικά) στο σύνολο του εμπορίου συνεχώς αυξάνεται. Οι εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή εισοδήματος σε συνάλλαγμα για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Οι τρεις πιο δυναμικοί κλάδοι προϊόντων στο παγκόσμιο εμπόριο είναι τα ηλεκτρονικά είδη, η αυτοκινητοβιομηχανία και τα είδη ένδυσης και υπόδησης. Οι πρώτες δέκα χώρες, σε εξαγωγική δραστηριότητα για όλες τις κατηγορίες των προϊόντων μεταξύ 1985-2000, ήταν οι: Κίνα, ΗΠΑ, Κορέα, Μεξικό, Μαλαισία, Ιρλανδία, Ταϊλάνδη, Ταϊβάν, Σιγκαπούρη και Ισπανία. Στις επόμενες δέκα συμπεριλαμβάνονται η Ουγγαρία, το Ισραήλ, η Πολωνία, η Τουρκία και η Πορτογαλία (Eurobank, 2008).

Όσον αφορά στην κλαδική σύνθεση του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου, οι 10 κυριότεροι εξαγωγικοί κλάδοι (2006-2007), κατά σειρά με βάση την αξία είναι: τρόφιμα, χημικά και πλαστικά, μέταλλα, κλωστοϋφαντουργία και ένδυση, πετρελαιοειδή, μηχανές και συσκευές, μη μεταλλικά ορυκτά, ποτά και καπνά, οχήματα, ξύλο και χαρτί. Κατά την ίδια περίοδο οι δέκα κυριότεροι εισαγωγικοί κλάδοι ήταν: πετρελαιοειδή, χημικά και πλαστικά, μηχανές και συσκευές, οχήματα, τρόφιμα, μέταλλα, κλωστοϋφαντουργία και ένδυση, ξύλο και χαρτί, ποτά και καπνά, μη μεταλλικά ορυκτά (ΣΕΒΕ, 2009, σελ. 18).

Συγκρίνοντας το βαθμό εξωστρέφειας (εξαγωγές/ΑΕΠ), της Ελλάδας και των ΤΜΧ (1995, 2000, 2006) προκύπτει ότι, η Ελλάδα παρουσιάζει χαμηλότερο βαθμό εξωστρέφειας από τις περισσότερες ΤΜΧ, αφού μόνον η Αίγυπτος (2000), ο Λίβανος, η Παλαιστίνη (2000, 2006) και η Τουρκία (2000) έχουν χαμηλότερο της Ελλάδας δείκτη, ενώ οι υπόλοιπες υψηλότερο. Όσον αφορά στο ποσοστό των εισαγωγών στο ΑΕΠ, χαμηλότερο ποσοστό από την Ελλάδα καταγράφουν η Αίγυπτος (2000), η Αλγερία (2000, 2006), το Μαρόκο (2000), η Συρία (2000) και η Τουρκία (1995, 2000), ενώ οι υπόλοιπες χώρες υψηλότερο (Πίνακας 1).

2.2 Εξαγωγές και εισαγωγές της Ελλάδας προς και από τις τρίτες χώρες της Ευρωμεσογειακής συνεργασίας

Το 2007 οι συνολικές εξαγωγές των τρίτων χωρών της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας (Αίγυπτος, Αλγερία, Ιορδανία, Λίβανος, Λωρίδα της Γάζας, Μαρόκο, Συρία, Τουρκία, Τυνησία) ανήλθαν σε 215.250 εκατ. ευρώ, από τις οποίες 100.381 εκατ. ευρώ (46,6%) είχαν προορισμό την Ε.Ε. (25), ενώ οι εισαγωγές ανήλθαν σε 296.763 εκατ. ευρώ, από τις οποίες 122.559 εκατ. ευρώ (41,3%) είχαν προέλευση την Ε.Ε. (25). Την ίδια χρονιά, το 5,6% των συνολικών εξαγωγών (12.084 εκατ. ευρώ) των ίδιων χωρών είχαν προορισμό τις άλλες τρίτες χώρες της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας και το 3,8% των εισαγωγών (11.296 εκατ. ευρώ) προήλθε από αυτές. Το εμπορικό ισοζύγιο των ΤΜΧ με την Ε.Ε. είναι ελλειμματικό το 2007 (-22.178 εκατ. ευρώ), ενώ το ίδιο συμβαίνει καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετίας 2003-2007 (DG Trade Statistical, 2008, p. 4).

Οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις ΤΜΧ αυξήθηκαν κατά 116,92% το 2006 σε σχέση με το 2002. Κατά σειρά βαθμού μεταβολής, οι εξαγωγές αυξήθηκαν προς Συρία, Αλγερία, Τουρκία, Λιβύη, Λίβανο, Ισραήλ, Αίγυπτο, Μαρόκο και Τυνησία, ενώ μειώθηκαν προς την Ιορδανία (Πίνακας 2).

Οι ελληνικές εισαγωγές από τις ΤΜΧ αυξήθηκαν το 2006 σε σχέση με το 2002 κατά 92,25%. Αύξηση στις εισαγωγές (κατά σειρά της έντασης της μεταβολής) σημειώθηκε από: Λιβύη, Τουρκία, Λίβανο, Αλγερία, Τυνησία, Συρία, Ισραήλ και Αίγυπτο, ενώ μείωση σημείωσαν οι εισαγωγές από Ιορδανία και Μαρόκο (Πίνακας 3).

Το 2006 σε σχέση με το 2002, αυξάνονται τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές της Ελλάδας προς και από τις ΤΜΧ, με το ποσοστό αύξησης των εξαγωγών να είναι μεγαλύτερο από αυτό των εισαγωγών.

2.3 Το διμερές εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις ΤΜΧ

2.3.1 Η κλαδική σύνθεση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με τις ΤΜΧ

Διερευνώντας την κλαδική σύνθεση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με τις 11 ΤΜΧ, με βάση την αξία των 10 πρώτων διηγήσιμων κλάδων ανά χώρα, προκύπτει ότι: από τους 46 κλάδους, εξάγουν μόνον στις ΤΜΧ εννέα (9) κλάδοι, εισάγουν μόνον δέκα (10) κλάδοι, ενώ εξάγουν και εισάγουν ταυτόχρονα 27 κλάδοι, από τους οποίους 15 εξάγουν και εισάγουν ταυτόχρονα στην ίδια χώρα. Δέκα (10) κλάδοι εξάγουν σε μία μόνο χώρα, δέκα τρεις (13) κλάδοι εισάγουν μόνο από μία χώρα και εννέα (9) κλάδοι εξάγουν και εισάγουν

ταυτόχρονα μόνο σε μία χώρα. Διαπιστώνεται ότι το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις ΤΜΧ είναι διακλαδικό για τα 2/5 των κλάδων και ενδοκλαδικό για τα 3/5 περίπου των κλάδων. Η κλαδική αυτή διάρθρωση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με τις ΤΜΧ είναι ευνοϊκότερη για την Ελλάδα, σε σύγκριση με την κλαδική διάρθρωση του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της και ειδικότερα αυτού με τις αναπτυγμένες χώρες, όπου το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με αυτές είναι διακλαδικό, γεγονός που επιδεινώνει την ελλειμματικότητα του εμπορικού ισοζυγίου, αφού εξάγει κυρίως παραδοσιακά προϊόντα εντάσεως εργασίας και χαμηλής προστιθέμενης αξίας και εισάγει κυρίως προϊόντα εντάσεως τεχνολογίας και υψηλής προστιθέμενης αξίας (Μαγούλιος, Γιώργος, 2006, σελ. 117).

Οι κλάδοι που εξάγουν μόνο είναι: υφαντικές ίνες (εκτός από μάλλινα νήματα), ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα, δημητριακά και παρασκευάσματα δημητριακών, ζάχαρη, παρασκευάσματα από ζάχαρη και μέλι, αιθέρια λάδια, ρητινοειδή, αρωματικές ύλες, λοιπό μεταφορικό υλικό, διάφορα προϊόντα διατροφής, παρασκευάσματα, κτηνοτροφές (δεν περιλαμβάνονται ανάλεστα δημητριακά), δορές, δέρματα και γουναρικά ακατέργαστα.

Οι κλάδοι που μόνο εισάγουν είναι: μεταλλεύματα και απορρίμματα μετάλλων, χαρτί, χαρτόνια, είδη από χαρτοπολτό, φωτογραφικές συσκευές, κ.λπ. είδη οπτικής, ρολόγια, ψάρια, παρασκευάσματα αυτών, οστρακοειδή, μαλάκια, πολτός και απορρίμματα χαρτιού, ακατέργαστες ύλες ζωικής-φυτικής προέλευσης, συσκευές τηλεπικοινωνιών και εγγραφής ήχου, προκατασκευασμένα κτίρια, συσκευές θέρμανσης κ.λπ., υποδήματα.

Οι κλάδοι που εξάγουν και εισάγουν ταυτόχρονα είναι: καπνός ακατέργαστος και κατεργασμένος, πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου, σίδηρος και χάλυβας, ηλεκτρικά μηχανήματα συσκευές και μέρη αυτών, διάφορα βιομηχανικά είδη μη κατονομαζόμενα, μη σιδηρούχα μέταλλα, είδη από μέταλλο μη κατονομαζόμενα, είδη από μη μεταλλικά ορυκτά μη κατονομαζόμενα, γενικός βιομηχ. εξοπλισμός, μηχανήματα, βιομηχανικά λιπάσματα, φρούτα και λαχανικά, φωταέριο φυσικό και βιομηχανικό, υφαντικά νήματα, υφάσματα έτοιμα κ.λπ. συναφή, λιπάσματα και ορυκτά ακατέργαστα, πλαστικές ύλες σε πρωτογενή μορφή, είδη ενδυμασίας και αξεσουάρ ένδυσης, μηχανήματα ειδικά για ορισμένες βιομ/νίες, ανόργανα χημικά, μηχανήματα, εξοπλισμοί παραγωγής ενέργειας, οχήματα για δρόμους, χημικές ύλες και προϊόντα μη κατονομαζόμενα, βαφικές, δεψικές και χρωστικές ύλες, πλαστικές ύλες σε μη πρωτογενή μορφή, όργανα και συσκ. επαγγελμ. επιστημ. και ελέγχου, είδη από φελλό και ξύλο (εκτός επίπλων), οργανικά χημικά, καφές, τσάι, κακάο, μπαχαρικά

& είδη από αυτά (ΕΛΣΤΑΤ, 2006, επεξεργασία στοιχείων κατά διμήφιο κωδικό και σειρά με βάση την αξία των δέκα πρώτων κλάδων).

2.3.2 Οι χώρες προορισμού των εξαγωγών και προέλευσης των εισαγωγών

Όσον αφορά στις ΤΜΧ χώρες προορισμού των ελληνικών εξαγωγών και προέλευσης των εισαγωγών και την κλαδική σύνθεσή τους, προκύπτει ότι οι κλάδοι που μόνο εξάγουν είναι περισσότεροι από τους κλάδους που μόνο εισάγουν στις συναλλαγές με Αλγερία (9 και 5 αντίστοιχα), Ιορδανία (7 και 6), Λιβύη (7 και 3), Μαρόκο (9 και 8) και Παλαιστίνη (6 και 1 αντίστοιχα). Οι κλάδοι που μόνο εισάγουν είναι περισσότεροι από τους κλάδους που μόνο εξάγουν στις συναλλαγές με την Τουρκία (7 και 6 αντίστοιχα). Ο αριθμός των κλάδων που μόνο εξάγουν είναι ίδιος με αυτόν των κλάδων που μόνο εισάγουν στις συναλλαγές με Συρία (8), Τυνησία (8), Αίγυπτο (7) και Λίβανο (7). Οι κλάδοι που εξάγουν και εισάγουν ταυτόχρονα είναι τέσσερις (4) στις συναλλαγές με την Τουρκία, τρεις (3) στις συναλλαγές με Αίγυπτο, Ιορδανία, Λίβανο και Λιβύη, δύο (2) στις συναλλαγές με Συρία και Τυνησία, ένας (1) με Αλγερία και Παλαιστίνη, ενώ στις συναλλαγές της Ελλάδας με το Μαρόκο κανένας κλάδος δεν εξάγει και εισάγει ταυτόχρονα (ΕΛΣΤΑΤ, 2006, επεξεργασία στοιχείων).

Μεταξύ και άλλων παραγόντων, που επιδρούν ανασταλτικά στην αύξηση των ελληνικών εξαγωγών προς τις ΤΜΧ, είναι: Η τάση γενικότερου περιορισμού των εισαγωγών προϊόντων από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω του ιδιαίτερα ενισχυμένου ευρώ και η προμήθεια προϊόντων από άλλες αγορές με ανταγωνιστικότερες τιμές (π.χ. Συρία, Τυνησία). Η εφαρμογή των Συμφωνιών Ελευθέρου Εμπορίου με άλλες αραβικές χώρες (GAFTA) (π.χ. Συρία), που έχουν ενισχύσει το ενδοαραβικό εμπόριο. Οι παραδοσιακοί δεσμοί ορισμένων χωρών με τη Γαλλία και την Ισπανία και η επιθετική στρατηγική διείσδυσης στις αγορές κινέζικων προϊόντων (π.χ. Μαρόκο). Η ομοειδής, κυρίως, αγροτική παραγωγή ορισμένων χωρών, όπως π.χ. Μαρόκο, Τυνησία. Η απόσταση και η έλλειψη απευθείας μεταφορικής σύνδεσης (αεροπορικής και θαλάσσιας), καθώς και το ότι τα περισσότερα ελληνικά προϊόντα είναι άγνωστα σε ορισμένες αγορές (π.χ. Μαρόκο).

Στη βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων της Ελλάδας προς τις ΤΜΧ, μπορεί να συμβάλλουν, η διαφοροποίηση των ελληνικών εξαγωγών με αύξηση της συμμετοχής προϊόντων ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών, που ενσωματώνουν υψηλή προστιθέμενη αξία και αυξημένη τεχνολογία και τα οποία απευθύνονται στην ικανοποίηση αναγκών αναπτυσσόμενων κλάδων της βιομηχανίας (π.χ. Αίγυπτος), καθώς και η απελευθέρωση του εμπορίου των ΤΜΧ, που

προσεγγίζει όλο και περισσότερο τις πρακτικές της Ε.Ε., βάσει των Ευρω-μεσογειακών Συμφωνιών Σύνδεσης [Γραφεία Ο.Ε.Υ. Ελληνικών Πρεσβειών σε Μαρόκο, Συρία, Τυνησία (2008) και Αίγυπτο (2009)].

2.4 Το εμπορικό ισοζύγιο και οι όροι εμπορίου της Ελλάδας με τις ΤΜΧ

Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με τις ΤΜΧ, κατά την περίοδο 2002-2006, είναι ελλειμματικό (-786,46 εκατ. ευρώ). Καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου, το εμπορικό ισοζύγιο είναι ελλειμματικό με τη Λιβύη, την Τουρκία και την Αίγυπτο, ενώ με εξαίρεση το 2006, είναι επίσης ελλειμματικό με την Αλγερία, το Ισραήλ και το Μαρόκο. Πλεονασματικό σε όλη την περίοδο είναι με το Λίβανο, την Παλαιστίνη, τη Συρία, την Τυνησία και την Ιορδανία (με εξαίρεση το 2002) (Πίνακας 4).

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 5, το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με την Ε.Ε., τις τρίτες χώρες και τις ΤΜΧ, κατά την περίοδο 2002-2006, είναι ελλειμματικό.

Οι όροι εμπορίου, κατά την περίοδο 2002-2006, είναι δυσμενείς για την Ελλάδα στο εξωτερικό εμπόριο με Αίγυπτο, Αλγερία (με εξαίρεση το 2006), Ισραήλ (εκτός του 2006), Λιβύη, Μαρόκο (εκτός του 2006) και Τουρκία, ενώ είναι ευνοϊκοί στις εμπορικές σχέσεις με Ιορδανία (εκτός του 2002), Λίβανο, Παλαιστίνη (κατεχόμενα), Συρία και Τυνησία. Συνολικά στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις ένδεκα ΤΜΧ, οι όροι εμπορίου είναι δυσμενείς για την Ελλάδα (Πίνακας 6).

Από τη σύγκριση των όρων εμπορίου της Ελλάδος με τις χώρες Ε.Ε., τις τρίτες χώρες και τις ΤΜΧ, προκύπτει ότι οι όροι εμπορίου για την Ελλάδα είναι δυσμενέστεροι στις συναλλαγές με τις τρίτες χώρες, όπου οι εξαγωγές αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/4 των εισαγωγών, ακολουθούν οι χώρες της Ε.Ε., που οι εξαγωγές αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/3 των εισαγωγών, ενώ στις συναλλαγές με τις ΤΜΧ οι όροι εμπορίου είναι ευνοϊκότεροι, καθώς οι εξαγωγές αντιπροσωπεύουν πάνω από τα 3/5 των εισαγωγών (Πίνακας 7).

2.5 Γεωγραφική κατανομή του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου (2002-2006)

Όσον αφορά στην ποσοστιαία γεωγραφική κατανομή του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου (2002-2006), οι εξαγωγές προς την Ε.Ε. είναι περίπου πάνω από τα 3/5 του συνόλου των εξαγωγών, προς τις τρίτες χώρες περίπου τα 2/5 και από αυτές, προς τις ΤΜΧ, προορίζεται το 1/5 των εξαγωγών της Ελλάδας σε τρίτες χώρες και το 1/10 περίπου των συνολικών εξαγωγών. Οι ελληνικές εισαγωγές από την Ε.Ε. αποτελούν περίπου τα 3/5 επίσης των συνολικών

εισαγωγών, από τις τρίτες χώρες περίπου τα 2/5 και από τις ΤΜΧ το 4%-5% του συνόλου των εισαγωγών και το 1/10 των εισαγωγών από τις τρίτες χώρες (Πίνακας 8).

3. Εμπειρικά Υποδείγματα

3.1 Υπόδειγμα ενδοκλαδικής ανάλυσης του εμπορίου, Δείκτης Grubel-Lloyd (GL Index)

Διερευνήθηκε η ένταση του ενδοκλαδικού εμπορίου με βάση το δείκτη Grubel-Lloyd (GL index) (1975), ο οποίος ορίζεται ως εξής:

$$B_i = \frac{\left(X_i + M_i \right) - |X_i - M_i|}{\left(X_i + M_i \right)}$$

Όπου, X_i και M_i είναι οι εξαγωγές και εισαγωγές αντίστοιχα ενός κλάδου ή προϊόντος i . Εάν $B_i = 1$ (μέγιστη τιμή), οι εξαγωγές ενός κλάδου είναι ίσες με τις εισαγωγές, δηλαδή το σύνολο του εμπορίου είναι ενδοκλαδικό. Ο υψηλός δείκτης (όσο προσεγγίζει το 1) δηλώνει ότι υπάρχει ένταση του ενδοκλαδικού εμπορίου. Αντίστοιχα, ο δείκτης θα είναι ίσος με το μηδέν όταν οι εισαγωγές ή οι εξαγωγές είναι μηδέν, στην περίπτωση του τελείως διακλαδικού εμπορίου.

Από την ανάλυση του δείκτη έντασης του ενδοκλαδικού εμπορίου B_i της Ελλάδας με τις ΤΜΧ και για τους δέκα (10) μονοψήφιους κλάδους (B_0 - B_9) διαπιστώνεται ότι:

Όσον αφορά στις χώρες, το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με το Ισραήλ είναι κυρίως ενδοκλαδικό σε έξι από τους ένδεκα κλάδους (B_6 , B_5 , B_2 , B_0 , B_7 , B_3), ενώ στους υπόλοιπους είναι κυρίως διακλαδικό και ακολουθούν η Αίγυπτος και η Τυνησία, όπου το εμπόριο είναι κυρίως ενδοκλαδικό σε τρεις κλάδους (B_4 B_7 B_8) και (B_5 B_7 B_6) αντίστοιχα. Το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας είναι κυρίως ενδοκλαδικό σε δύο κλάδους με το Λίβανο (B_5 , B_8), τη Λιβύη (B_6 , B_5), την Παλαιστίνη (B_6 , B_0) και την Τουρκία (B_1 , B_5). Μόνο σε ένα κλάδο το εμπόριο είναι κυρίως ενδοκλαδικό με τις χώρες Αλγερία (B_2) και Μαρόκο (B_6), ενώ το εμπόριο της Ελλάδας με την Ιορδανία και τη Συρία είναι κυρίως διακλαδικό σε όλους τους κλάδους.

Ως προς τους κλάδους, τα χημικά προϊόντα και συναφή (B₅) και τα βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη (B₆) παρουσιάζουν μεγάλη ένταση ενδοκλαδικού εμπορίου με πέντε (5) από τις ένδεκα (11) χώρες και ακολουθούν ο κλάδος μηχανήματα και υλικό μεταφορών (B₇) με τρεις (3) χώρες, οι κλάδοι τρόφιμα και ζώα ζωντανά (B₀), πρώτες ύλες μη εδώδιμες, εκτός από καύσιμα (B₂) και διάφορα βιομηχανικά είδη (B₈) με δύο (2) χώρες, οι κλάδοι ποτά και καπνός (B₁), ορυκτά, καύσιμα λιπαντικά κ.λπ. (B₃) και λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης (B₄) με μία (1) χώρα, ενώ το εμπόριο στον κλάδο είδη και συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες (B₉) είναι διακλαδικό με όλες τις χώρες (Πίνακας 9).

Συμπεραίνεται ότι το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με το Ισραήλ είναι ενδοκλαδικό στους περισσότερους κλάδους, ενώ με την Αίγυπτο και την Τυνησία περίπου στο 1/3 των κλάδων. Όσον αφορά στους κλάδους, τα χημικά προϊόντα και συναφή και τα βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη παρουσιάζουν μεγάλη ένταση ενδοκλαδικού εμπορίου με τις μισές σχεδόν από τις ένδεκα (11) χώρες, ενώ τα μηχανήματα και υλικό μεταφορών περίπου με το: 1/4 των χωρών, αντίστοιχα.

3.2 Δείκτης Αποκαλυμμένου Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (Revealed Comparative Advantage, RCA)

Υπολογίστηκε ο Δείκτης Αποκαλυμμένου Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (Revealed Comparative Advantage, RCA) των δέκα (10) μονοψήφιων κλάδων στις συναλλαγές με τις ΤΜΧ ως εξής:

$$RCA = \frac{X_i / \sum X_i}{M_i / \sum M_i}$$

Όπου:

X_i = οι εξαγωγές των κλάδων σε κάθε μια από τις αγορές των ΤΜΧ,

M_i = οι εισαγωγές των ίδιων κλάδων από τις αντίστοιχες αγορές,

ΣX_i = το σύνολο των εξαγωγών του κάθε κλάδου στο σύνολο των ΤΜΧ και

ΣM_i = το σύνολο των εισαγωγών των ίδιων κλάδων από όλες τις ΤΜΧ.

Από την επεξεργασία των δεδομένων προέκυψαν οι τιμές του δείκτη RCA, όπως στον Πίνακα 10. Από τις τιμές του δείκτη RCA και όσον αφορά στις συναλλαγές με τους εμπορικούς εταίρους, προκύπτει ότι η Ελλάδα έχει συγκρι-

τικό πλεονέκτημα σε επτά (7) κλάδους στις συναλλαγές με το Ισραήλ, σε πέντε (5) με το Λίβανο, σε τέσσερις (4) με την Αίγυπτο, την Ιορδανία, τη Συρία και την Τυνησία, σε τρεις (3) με την Τουρκία, σε δυο (2) με το Μαρόκο, από ένα (1) στις συναλλαγές με την Αλγερία και τη Λιβύη και σε κανένα κλάδο με την Παλαιστίνη. Ως προς τους κλάδους, τα βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα με επτά (7) από τις ένδεκα (11) χώρες, τα διάφορα βιομηχανικά είδη με έξι (6), τα τρόφιμα και ζώα ζωντανά, ποτά και καπνός, χημικά προϊόντα και συναφή, μηχανήματα και υλικό μεταφορών με τέσσερις (4) χώρες, οι πρώτες ύλες μη εδώδιμες, εκτός από καύσιμα με τρεις (3) χώρες, τα ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κ.λπ. έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στις συναλλαγές με δυο (2) χώρες, τα λάδια και λίπη με μία (1) χώρα και τα μη ταξινομημένα είδη που δεν έχουν πλεονέκτημα με καμία χώρα.

Διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στις συναλλαγές κυρίως με το Ισραήλ και το Λίβανο και δευτερευόντως με την Αίγυπτο, την Ιορδανία, τη Συρία και την Τυνησία, ενώ ως προς τους κλάδους συγκριτικό πλεονέκτημα σημειώνουν κυρίως τα βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη, τα διάφορα βιομηχανικά είδη και ακολουθούν χημικά προϊόντα και συναφή, τρόφιμα και ζώα ζωντανά, ποτά και καπνός, μηχανήματα και υλικό μεταφορών. Επί πλέον, σε τέσσερις από τις παραπάνω χώρες, σχεδόν οι ίδιοι κλάδοι, έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα και στην περίπτωση του διακλαδικού εμπορίου: Ιορδανία (τρόφιμα και ζώα ζωντανά, ποτά και καπνός, χημικά προϊόντα και συναφή, διάφορα βιομηχανικά είδη), Λίβανος (τρόφιμα και ζώα ζωντανά, ποτά και καπνός, βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη, μηχανήματα και υλικό μεταφορών), Συρία (τρόφιμα και ζώα ζωντανά, χημικά προϊόντα και συναφή, βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη), Αίγυπτος (ποτά και καπνός, πρώτες ύλες μη εδώδιμες).

Συσχετίζοντας τα ευρήματα της εμπειρικής ανάλυσης των δεικτών B_i και RCA, διαφαίνεται ότι ο βαθμός έντασης του ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδας (π.χ. με Ισραήλ, Αίγυπτο, Τυνησία), σχετίζεται θετικά με το συγκριτικό πλεονέκτημα στις συναλλαγές της με τις χώρες αυτές, καθώς και ότι οι κλάδοι (π.χ. βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη, χημικά, διάφορα βιομηχανικά είδη, μηχανήματα και υλικό μεταφορών) με το μεγαλύτερο βαθμό ενδοκλαδικού εμπορίου, είναι αυτοί που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα με τις περισσότερες χώρες. Οι περισσότεροι από τους κλάδους αυτούς διατηρούν το συγκριτικό πλεονέκτημα και στην περίπτωση του διακλαδικού εμπορίου.

Συμπεράσματα

Η μεσογειακή συνεργασία, με τις ιστορικές, παραδοσιακές, αλλά και τις σύγχρονες μορφές της, είναι σημαντική για την Ελλάδα στην προοπτική μετεξέλιξής της σε γέφυρα μεταξύ της Ε.Ε. και των μεσογειακών χωρών και την ανάκτηση του ιστορικού της ρόλου στην περιοχή. Στην κατεύθυνση αυτή συμβάλλουν οι ιστορικές, οικονομικές, πολιτιστικές και πολιτικές διασυνδέσεις της Ελλάδας με τους λαούς και τις χώρες της Μεσογείου, αλλά και η προώθηση της Ευρωμεσογειακής συνεργασίας μεταξύ της Ε.Ε. και των Τριών Μεσογειακών Χωρών. Το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης της Ελλάδας από τις περισσότερες ΤΜΧ, θα μπορούσε να εξελιχθεί σε «όχημα προόδου» όταν επιταχυνθεί η αναπτυξιακή διαδικασία στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, λαμβάνοντας υπόψη την ύπαρξη αναπτυξιακών περιθωρίων σε αυτές και την πιθανότητα που σχετίζεται με τη «δυναμική έννοια της δυνάμενης να πραγματοποιηθεί ανάπτυξης».

Οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις ΤΜΧ υπερδιπλασιάστηκαν το 2006 σε σχέση με το 2002, ενώ οι εισαγωγές της από τις ίδιες χώρες σχεδόν διπλασιάστηκαν, με το ποσοστό αύξησης των εξαγωγών να είναι μεγαλύτερο από αυτό των εισαγωγών. Το συνολικό εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με τις ΤΜΧ, κατά την ίδια περίοδο, είναι ελλειμματικό, με διαφοροποιήσεις που σημειώνονται στο πλαίσιο των διμερών συναλλαγών, από τις οποίες προκύπτει έλλειμμα στις συναλλαγές με έξι χώρες και πλεόνασμα στις συναλλαγές της Ελλάδας με τις υπόλοιπες πέντε χώρες.

Η κλαδική διάρθρωση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με τις ΤΜΧ είναι ευνοϊκότερη για την Ελλάδα, σε σύγκριση με την κλαδική διάρθρωση του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της και ειδικότερα αυτού με τις αναπτυγμένες χώρες, όπου το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με αυτές είναι διακλαδικό, γεγονός που επιδεινώνει την ελλειμματικότητα του εμπορικού ισοζυγίου, αφού εξάγει κυρίως παραδοσιακά προϊόντα εντάσεως εργασίας και χαμηλής προστιθέμενης αξίας και εισάγει κυρίως προϊόντα εντάσεως τεχνολογίας και υψηλής προστιθέμενης αξίας. Από τις σύγχρονες δομικές τάσεις του παγκόσμιου εμπορίου αναδεικνύεται ότι χώρες που έχουν εξειδικευτεί στην παραγωγή πρωτογενών και πρώτης μεταποίησης προϊόντων, όπως η Ελλάδα, νομοτελειακά θα δυσκολευτούν να διατηρήσουν υψηλούς ρυθμούς εξαγωγικής ανάπτυξης. Επί πλέον, στις διμερείς εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με τις ΤΜΧ, πρέπει να συνυπολογίζονται η ομοιότητα των εξαγόμενων προϊόντων σε ορισμένες περιπτώσεις, καθώς και η επιδίωξη των ΤΜΧ να διευρύνουν τις αγορές τους, μέσω της συμμετοχής τους

στην Ευρωμεσογειακή περιφερειακή ολοκλήρωση, ώστε να δημιουργήσουν την αναγκαία παραγωγή για την πραγματοποίηση οικονομικών κλίμακας.

Οι όροι εμπορίου, κατά την περίοδο 2002-2006, είναι δυσμενείς για την Ελλάδα στο εξωτερικό εμπόριο με έξι από τις ένδεκα ΤΜΧ, ενώ είναι ευνοϊκοί με τις πέντε από αυτές. Αν και στο συνολικό εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τις ένδεκα ΤΜΧ, οι όροι εμπορίου είναι δυσμενείς για την Ελλάδα, συγκρίνοντάς τους με τους όρους εμπορίου της Ελλάδος με τις χώρες Ε.Ε. και τις τρίτες χώρες συνολικά, προκύπτει ότι οι όροι εμπορίου για την Ελλάδα είναι δυσμενέστεροι στις συναλλαγές με τις τρίτες χώρες, όπου οι εξαγωγές αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/4 των εισαγωγών, ακολουθούν οι χώρες της Ε.Ε., που οι εξαγωγές αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/3 των εισαγωγών, ενώ στις συναλλαγές με τις ΤΜΧ οι όροι εμπορίου είναι ευνοϊκότεροι για την Ελλάδα, καθώς οι εξαγωγές αντιπροσωπεύουν πάνω από τα 3/5 των εισαγωγών.

Όσον αφορά στην ποσοστιαία γεωγραφική κατανομή του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου (2002-2006), οι εξαγωγές προς την Ε.Ε. είναι περίπου πάνω από τα 3/5 του συνόλου των εξαγωγών, προς τις τρίτες χώρες περίπου τα 2/5 και από αυτές, προς τις ΤΜΧ, προορίζεται το 1/5 των εξαγωγών της Ελλάδας σε τρίτες χώρες και το 1/10 περίπου των συνολικών εξαγωγών. Οι ελληνικές εισαγωγές από την Ε.Ε. αποτελούν περίπου τα 3/5 επίσης των συνολικών εισαγωγών, από τις τρίτες χώρες περίπου τα 2/5 και από τις ΤΜΧ το 4%-5% του συνόλου των εισαγωγών και το 1/10 των εισαγωγών από τις τρίτες χώρες.

Από τα ευρήματα της εμπειρικής ανάλυσης των δεικτών B_i και RCA, διαφαίνεται ότι ο βαθμός έντασης του ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδας (π.χ. με Ισραήλ, Αίγυπτο, Τυνησία), σχετίζεται θετικά με το συγκριτικό πλεονέκτημα στις συναλλαγές της με τις χώρες αυτές, καθώς και ότι οι κλάδοι (π.χ. βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη, χημικά, διάφορα βιομηχανικά είδη, μηχανήματα και υλικό μεταφορών) με το μεγαλύτερο βαθμό ενδοκλαδικού εμπορίου, είναι αυτοί που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα με τις περισσότερες χώρες. Οι περισσότεροι από τους κλάδους αυτούς διατηρούν το συγκριτικό πλεονέκτημα και στην περίπτωση του διακλαδικού εμπορίου.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, φαίνεται να επαληθεύονται σε μικρό βαθμό οι επιδιώξεις των κρατών-μελών της Ε.Ε. για βελτιωμένη κατανομή και χρήση των πόρων, εξειδίκευση ανάλογα με το συγκριτικό πλεονέκτημα και πραγματοποίηση οικονομικών κλίμακας, από τη συμμετοχή τους στην επιδιωκόμενη περιφερειακή ολοκλήρωση της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας.

Στην βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων της Ελλάδας προς τις ΤΜΧ, μπορεί να συμβάλλουν, η διαφοροποίηση των ελληνικών εξαγωγών με αύξηση της συμμετοχής προϊόντων ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών, που ενσωματώνουν υψηλή προστιθέμενη αξία και αυξημένη τεχνολογία, η ενίσχυση των μεταφορικών συνδέσεων, η προβολή των ελληνικών προϊόντων στις αγορές των ΤΜΧ, καθώς και η απελευθέρωση του εμπορίου των ΤΜΧ, που προσεγγίζει όλο και περισσότερο τις πρακτικές της Ε.Ε., βάσει των Ευρωμεσογειακών Συμφωνιών Σύνδεσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Εξωτερικό εμπόριο, ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ελλάδα και ΤΜΧ (1995, 2000, 2006)

α/α	Χώρα	Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών			Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών		
		1995	2000	2006	1995	2000	2006
1	Ελλάδα	17,6	25	21,3 ¹	24,9	35,9	30,1 ¹
2	Αίγυπτος	ΜΔ	16,2	30,3 ¹	ΜΔ	22,8	32,6 ¹
3	Αλγερία	26,6	42,1	49	30,7	20,8	21,7
4	Ιορδανία	51,7	41,8	42,1 ⁴	72,9	68,1	66,7 ⁴
5	Ισραήλ	29,2	38,2	44,5	37,6	38,5	43,8
6	Λίβανος	ΜΔ	13,6	19,9 ²	ΜΔ	37,1	42,1 ²
7	Μαρόκο	ΜΔ	27,9	33	ΜΔ	33,3	38,4
8	Παλαιστίνη	19,1	15,8	10,6 ³	73,4	71,2	66,8 ³
9	Συρία	31	36,1	40,1	37,9	29,2	36,4
10	Τυνησία	44,9	44,5	50,1	48,8	48,2	52,1
11	Τουρκία	19,9	24	28,2	24,4	31,5	35,9

Πηγή: DG Trade Statistic, p. 41, 2008.

¹2005, ²2004, ³2003, ⁴2001

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (εκ. ευρώ)

Χώρα	2002	2003	2004	2005	2006	Μεταβολή % 2006/2002
Αίγυπτος	65,70	66,23	114,95	116,82	116,57	77,42
Αλγερία	43,23	34,96	37,77	40,03	177,20	309,90
Ιορδανία	29,90	19,12	8,44	37,91	13,01	-56,48
Ισραήλ	130,64	103,97	97,31	107,89	232,26	77,78
Λίβανος	51,22	40,21	34,71	58,60	98,02	91,37
Λιβύη	98,87	69,92	169,66	161,57	221,52	124,05
Μαρόκο	31,54	28,04	32,75	23,63	45,12	43,05
Παλαιστίνη (κατεχ.)	-	0,120	0,079	0,125	0,423	-
Συρία	35,48	76,38	77,33	157,52	161,26	398,79
Τουρκία	369,22	470,27	554,97	754,05	847,99	129,67
Τυνησία	49,39	33,45	36,11	32,69	50,19	1,61
Σύνολο	905,19	942,67	1.164,07	1.490,83	1.963,56	116,92

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Οι εισαγωγές της Ελλάδας από τις Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (εκ. ευρώ)

Χώρα	2002	2003	2004	2005	2006	Μεταβολή % 2006/2002
Αίγυπτος	175,28	134,83	156,50	156,14	177,21	1,10
Αλγερία	89,27	87,53	69,44	93,13	149,69	67,68
Ιορδανία	36,98	1,95	3,03	2,03	3,43	-90,72
Ισραήλ	167,40	185,74	175,60	168,60	177,05	5,76
Λίβανος	9,57	7,20	26,71	13,71	16,09	68,12
Λιβύη	232,56	326,74	290,21	615,00	824,27	254,43
Μαρόκο	46,95	36,56	35,65	41,14	38,74	-17,48
Παλαιστίνη (κατεχ.)	-	0,015	0,013	0,032	0,107	-
Συρία	14,02	19,42	17,57	19,59	18,94	35,09
Τουρκία	645,15	779,63	992,51	957,65	1.325,95	105,52
Τυνησία	13,22	15,39	18,06	21,56	18,55	40,31
Σύνολο	1.430,40	1.595,00	1.785,29	2.088,58	2.750,02	92,25

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Το Εμπορικό Ισοζύγιο της Ελλάδας με τις Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (εκατ. ευρώ)

Χώρα	2002	2003	2004	2005	2006
Αίγυπτος	-109,58	-68,60	-41,55	-39,32	-60,64
Αλγερία	-46,04	-52,57	-31,67	-53,10	27,51
Ιορδανία	-7,08	17,17	5,41	35,88	9,58
Ισραήλ	-36,76	-81,77	-78,29	-60,71	55,21
Λίβανος	41,65	33,01	8,00	44,89	81,93
Λιβύη	-133,69	-256,82	-120,55	-453,43	-602,75
Μαρόκο	-15,41	-8,52	-2,90	-17,51	6,38
Παλαιστίνη (κατεχ.)	-	0,105	0,066	0,093	0,316
Συρία	21,46	56,96	59,76	137,93	142,32
Τουρκία	-275,93	-309,36	-437,54	-203,60	-477,96
Τυνησία	36,17	18,06	18,05	11,13	31,64
Σύνολο	-525,21	-652,33	-621,22	-597,75	-786,46

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Το Εμπορικό Ισοζύγιο της Ελλάδας με Ε.Ε., τρίτες χώρες και Μεσογειακές Χώρες (τρίτες) (εκατ. ευρώ)

Περιοχή	2002	2003	2004	2005	2006
Ε.Ε.	-11.900	-15.400	-17.600	-16.900	-18.400
Τρίτες χώρες	-10.500	-12.500	-12.500	-13.000	-15.700
Μ.Χ. (τρίτες)	-525,21	-652,33	-621,22	-597,75	-786,46
Σύνολο (Χ-Μ)	-22.400	-27.900	-30.100	-29.900	-34.200

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Όροι Εμπορίου (Εξαγωγές/Εισαγωγές) της Ελλάδας με τις
Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (εκατ. ευρώ)

Χώρα	2002	2003	2004	2005	2006
Αίγυπτος	37,48	49,12	73,45	74,81	65,78
Αλγερία	48,42	39,94	54,39	42,98	118,37
Ιορδανία	80,85	980,51	278,54	1.867,48	379,30
Ισραήλ	78,04	55,97	55,41	63,99	131,18
Λίβανος	535,21	558,47	129,95	427,42	609,19
Λιβύη	42,51	21,39	58,46	26,27	26,87
Μαρόκο	67,17	76,69	91,86	57,43	116,46
Παλαιστίνη (κατεχ.)	-	800,00	607,69	390,62	395,32
Συρία	253,06	393,30	440,12	804,08	851,42
Τουρκία	57,23	60,31	55,91	78,73	63,95
Τυνησία	373,60	217,34	199,94	151,62	270,56
Σύνολο	63,28	59,10	65,20	71,38	71,39

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Όροι Εμπορίου (Εξαγωγές/Εισαγωγές) της Ελλάδας με χώρες Ε.Ε.,
τρίτες χώρες και Μεσογειακές Χώρες (τρίτες).

Περιοχή	2002	2003	2004	2005	2006
Ε.Ε.	36,02	33,33	30,98	33,72	36,55
Τρίτες χώρες	29,05	24,69	26,03	28,96	27,64
Μ.Χ. (τρίτες)	63,28	59,10	65,20	71,38	71,39
Σύνολο (Χ/Μ)	32,93	29,72	29,00	31,73	32,54

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Ποσοστιαία κατανομή του Ελληνικού εξωτερικού εμπορίου με τις χώρες της Ε.Ε., τις τρίτες χώρες και τις Μ.Χ. (τρίτες) (εκατ. ευρώ)

	2002	2003	2004	2005	2006
Συνολικές Εξαγωγές	11.000	11.800	12.300	13.900	16.500
Εξαγωγές σε Ε.Ε.	6.700	7.700	7.900	8.600	10.600
% συνόλου εξαγωγών	60,90	65,25	64,22	61,87	64,24
Εξαγωγές σε τρίτες χώρες	4.300	4.100	4.400	5.300	6.000
% συνόλου εξαγωγών	39,10	34,75	35,78	38,13	36,36
Εξαγωγές σε (τρίτες) Μ.Χ.*	905,19	942,67	1.164,07	1.490,83	1.963,56
% συνόλου εξαγωγών	8,22	7,98	9,46	10,72	11,90
% εξαγωγών σε τρίτες χώρες	21,05	22,99	26,45	28,12	32,72
Συνολικές Εισαγωγές	33.400	39.700	42.400	43.800	50.700
Εισαγωγές από Ε.Ε.	18.600	23.100	25.500	25.500	29.000
% συνόλου εισαγωγών	55,68	58,18	60,14	58,21	57,19
Εισαγωγές από τρίτες χώρες	14.800	16.600	16.900	18.300	21.700
% συνόλου εισαγωγών	44,32	41,82	39,86	41,79	42,81
Εισαγωγές από (τρίτες) Μ.Χ.*	1.430,40	1.595,00	1.785,29	2.088,58	2.750,02
% συνόλου εισαγωγών	4,28	4,01	4,21	4,76	5,42
% εισαγωγών από τρίτες χώρες	9,66	9,60	10,56	11,41	12,67
Σύνολο X+M	44.400	51.500	54.700	57.700	67.200
X+M με Ε.Ε.	25.300	30.800	33.400	34.100	39.600
% συνόλου X+M	56,98	59,80	61,06	59,09	58,92
X+M με τρίτες χώρες	19.100	20.700	21.300	23.600	27.700
% συνόλου X+M	43,01	40,19	38,93	40,90	41,22
X+M με ΤΜΧ	2.335,59	2.537,67	2.949,36	3.579,41	4.713,58
% συνόλου X+M	5,26	4,92	5,39	6,20	7,01

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ*, Επεξεργασία στοιχείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Δείκτης Έντασης του Ενδοκλαδικού Εμπορίου (GL index) Β_i της Ελλάδας με τις TMX, για 10 κλάδους (B0-B9) κατά μονοψήφιο κωδικό, 2006

α/α	Χώρα	B0	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9
1	Αίγυπτος	0,19	0,03	0,39	0,33	0,81	0,31	0,42	0,67	0,59	0,00
2	Αλγερία	0,00	0,00	0,80	0,00	-*	0,00	0,18	0,00	0,00	-
3	Ιορδανία	0,35	0,15	0,04	0,00	-	0,23	0,20	0,16	0,31	0,00
4	Ισραήλ	0,83	0,02	0,85	0,54	0,00	0,88	0,96	0,56	0,34	0,08
5	Λίβανος	0,03	0,17	0,12	0,00	0,00	0,96	0,22	0,21	0,62	0,00
6	Λιβύη	0,00	0,00	0,00	0,34	-	0,50	0,98	0,00	0,00	0,00
7	Μαρόκο	0,19	0,00	0,31	0,00	0,00	0,20	0,52	0,02	0,31	0,00
8	Παλαιστίνη	0,62	0,00	-	-	-	0,00	0,81	0,00	0,00	-
9	Συρία	0,04	0,16	0,02	0,00	0,00	0,46	0,42	0,05	0,44	0,00
10	Τουρκία	0,35	0,78	0,36	0,42	0,27	0,66	0,37	0,23	0,21	0,01
11	Τυνησία	0,15	0,00	0,37	0,00	0,00	0,89	0,54	0,58	0,48	-

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων.

-* Δεν υπάρχουν συναλλαγές στον κλάδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Δείκτης Αποκαλυμμένου Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (RCA) δέκα μονοψήφιων κλάδων της Ελλάδας με τις TMX (2006)

α/α	Χώρα	Δείκτης RCA δέκα μονοψήφιων κλάδων (0-9)									
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Αίγυπτος	0,16	7,80	1,53	0,26	0,17	0,17	0,64	6,71	2,30	0,00
2	Αλγερία	0,00	0,00	0,25	0,00	-*	0,00	17,0	0,00	0,00	-
3	Ιορδανία	8,00	2,00	0,00	0,00	-	7,00	0,00	0,00	38,0	0,00
4	Ισραήλ	2,16	15,0	0,27	3,80	257	0,72	1,76	1,31	1,13	0,04
5	Λίβανος	158	1,74	0,01	0,00	0,00	1,00	22,0	37,0	30,5	0,00
6	Λιβύη	0,00	0,00	0,00	0,28	-	0,31	1,72	0,00	0,00	0,00
7	Μαρόκο	0,15	0,00	0,06	0,00	0,00	9,33	5,14	0,00	0,00	0,00
8	Παλαιστίνη	0,00	0,00	-	-	-	0,00	0,00	0,00	0,00	-
9	Συρία	80,0	0,00	0,00	0,00	0,00	4,00	6,00	0,00	1,57	0,00
10	Τουρκία	0,33	0,10	1,65	5,24	0,76	1,89	0,36	0,44	0,65	0,00
11	Τυνησία	0,12	0,00	1,60	0,00	0,00	0,74	5,00	10,6	2,00	-

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων.

-* Δεν υπάρχουν συναλλαγές στον κλάδο.

Σημείωση 1, Κλάδοι:

- 0: Τρόφιμα και ζώα ζωντανά
- 1: Ποτά και καπνός
- 2: Πρώτες ύλες μη εδωδιμες, εκτός από καύσιμα
- 3: Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κ.λπ.
- 4: Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης
- 5: Χημικά προϊόντα και συναφή
- 6: Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη
- 7: Μηχανήματα και υλικό μεταφορών
- 8: Διάφορα βιομηχανικά είδη
- 9: Είδη και συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες

Βιβλιογραφία

- Αγριαντώνη, Χριστίνα, (2000). «Οικονομία και Εκβιομηχάνιση στην Ελλάδα του 19ου αιώνα», στο *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Οικονομική Ιστορία*, Εκδ. Τυπωθήτω, σελ. 148.
- Balfour, Rosa, (2009). «*The Transformation of the Union for the Mediterranean*», *Mediterranean Politics*, Vol. 14, No 1, p. 101, 103.
- Γραφεία Ο.Ε.Υ. Ελληνικών Πρεσβειών σε Μαρόκο, Συρία, Τυνησία 2008 και Αίγυπτο, 2009.
- Grubel Herbert, G. and Lloyd Peter, J., (1975). «*Intra-industry trade: the theory and measurement of international trade in differentiated products*», London: Macmillan.
- Δελιβάνη-Νεγρεπόντη, Μαρία, (1986). «*Το σωσίβιο της Ευρώπης είναι οι Καθυστερημένες της περιοχές*», Εκδ. Παρατηρητής, σελ. 39.
- Dillman, Bradford, (2007). «*Introduction: Shining Light on the Shadows: The Political Economy of Illicit Transactions in the Mediterranean*», *Mediterranean Politics*, Vol. 12, No 2, p. 125.
- DG Trade Statistic, (2008). «*Mediterranean Countries, EU Bilateral Trade and Trade with the World*», p. 4.
- EE L 189 της 30.07.1996, Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1488/96.
- EE L 187, 16.7.1997, EE L 97, 30.3.1998, EE L 70, 18.3.2000, EE L 147, 21.6.2000, EE L 129, 15.5.2002.
- ΕΛΣΤΑΤ, 2002-2006, Το εξωτερικό εμπόριο (extrastat) της Ελλάδας.
- Eurobank, (2008). «*Εξωτερικό εμπόριο και διεθνείς επενδύσεις: Βασικοί παράγοντες της εξωστρέφειας*».
- Eurostat.
- Holden, P., (2009). Review Article «*The European Union's Mediterranean Policy in Theory and Practice*», *Mediterranean Politics*, Vol. 14, No 1, p. 132, 133.
- Juarez, M.I., Bacaria, J., (2003). «*Spanish Investments in Morocco and the Process of Regional Integration*», *The European Journal of Development Research*, Vol. 15, No 2, p. 13.

- Μαγούλιος, Γιώργος, (2006). «Προσεγγίσεις σε θέματα της Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας», Εκδ. Κορηλία Σφακιανιάκη, σελ. 117.
- Μάρδας, Δημήτρης, (2005). «Από την ΕΟΚ στην ΕΕ – Από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου», Εκδόσεις Ζηγός, σελ. 60-62.
- Μέμμος, Αναστάσιος, Γραμματέας ΟΕΥ, Ελληνικής Πρεσβείας στην Αίγυπτο, Μάρτιος 2009.
- Miroslav N. Jovanovic, (2002). «Διεθνής Οικονομική Ολοκλήρωση, Όρια και προοπτικές», Εκδ. Παπαζήση, σελ. 40, 513, 519, 544, 545.
- Μπαμπανάσης, Στέργιος, (1985). «Ιδιομορφίες της Ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη, Υπάρχει Νοτιοευρωπαϊκό Μοντέλο;», Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, σελ. 376-378.
- ΣΕΒΕ, (2009). «Ετήσια Έκθεση για την πορεία του εξωτερικού εμπορίου ΕΕ-Ευρωζώνης-Ελλάδας 2004-2008», σελ. 7 και 18.
- Stavridis, Stelios, (2008). Conference Report «*The Euro-Mediterranean Partnership (EMP): Perspectives from the Mediterranean EU Countries*», (Rethimno, Crete, 25-27 October 2007), Mediterranean Politics, Vol. 13, No 1, pp. 103-105.
- Teboul, R., Moustier, E., (2001). «*Foreign aid and economic growth: the case of the countries south of the Mediterranean*», Applied Economics Letters, 8, p. 190.
- Τελική δήλωση της ευρωμεσογειακής υπουργικής διάσκεψης, Βαρελώνη, 27-28/11/ 1995.